

NIEUWSBRIEF STICHTING 'DE GRIEPOVOGEL'

Correspondentieadressen: Bovenweg 32, 8422DH Nijeberkoop en info@stichtingdegriepvogel.nl

Nummer 07/25 september 2012

Nieuwsbrieven van de Stichting 'De Griepvogel' beogen geïnteresseerden te informeren over wetenswaardigheden in het licht van het doel van de stichting en over onder handen zijnde initiatieven respectievelijk projecten.

Ik stel het op prijs dat er naar hartenlust op de inhoud wordt gereageerd en er bestaat geen enkel bezwaar tegen dat de nieuwsbrieven ook worden doorgestuurd aan andere (potentieel) geïnteresseerden.

Frans Wuijts

PERSBERICHT

De Leeuwarder Courant heeft het project van de gevelstenen ontdekt. Op 20 september 2012 verscheen een artikel in deze krant van de hand van regioverslaggeefster Monique Flinker. Een mooie promotie!

Herstel van oude gevelstenen

Overal in Ooststellingwerf zitten gevelstenen met het gemeentewapen verborgen. Frans Wuijts wil deze pareltjes met zijn stichting De Griepvogel in ere herstellen.

MONIQUE FLINKER

Zestien gevelstenen met gemeentelijk wapen ontdekte Frans Wuijts tot nu toe in Ooststellingwerf. Zij pronken aan diverse scholen, gymzalen en andere gebouwen. Maar de staat waarin ze verkeren, laat volgens hem te wensen over: afgebladderde verf, half vergane en verbrokkelde stenen laten de mythische griffioen in de steek. Daar wil de herontdekker verandering in brengen.

Zijn missie begon met een vuurdoorn, die hij in zijn eigen tuin aan de Bovenweg in Nijeberkoop besloot te snoeien. „Eenmaal achter de takken kwam ik zo'n gevelsteen tegen. Hij zag er redelijk goed uit, alleen het gouden sterretje onder de griffioen was wat afgebladderd.“

Omdat zijn vrouw kunstenaar is en dus ook wel goudverf in huis had, werkte Wuijts het geheel zelf bij. „Achteraf dom, want het luistert heel nauw bij dit soort stenen. De kleur is zeldzaam en komt niet zomaar uit een potje.“

Tijdens een rondje op de fiets door de gemeente stuitte de Nijeberkoper vervolgens op nog eens twee stenen, eentje in Oldeberkoop en eentje in een voormalig schoolje aan de Stokdijk in Langedijke. „Ik mach van de bewoonster even van dichtbij komen kijken. Het wapen bleek grotendeels verdwenen van de steen. Doodzonde.“

Op dat moment besloot Wuijts een stichting op te richten. Het werd De Griepvogel, naar de griffioen die het gemeentewapen siert. Via de stichting probeert hij geld in te zamelen voor restauratie van de stenen.

Voor offertes benaderde hij al Tichelaar in Malkum en de Harlinger aardewerk- en tegelabriek. „Het wordt een dure aangelegenheid“, concludeerde Wuijts.

Hij hoopt vooral geldschieters te vinden die echt iets hebben met het onderwerp. „Warm geld noem ik dat. In tegenstelling tot subsidie van de overheid, dat is koud geld. Die instituten hebben geen binding met de stenen.“

De Nijeberkoper verzamelde voor de redding van de gevelstenen een aantal sympathisanten om zich heen, onder wie schrijver Karst Berkenbosch, Henk Bloemhoff, Hendrik Betten, Jouke Jongma, Hiltje Jongma en Johan Veenstra.

De missie van De Griepvogel is inmiddels uitgebreider dan alleen de gevelstenen. Ook de gemeentelijke kunstwerken hebben de aandacht van Wuijts. En die van Berkenbosch. Het is een aanfluiting, meent de schrijver. De oud-inwoner van Oldeberkoop, tegenwoordig woonachtig in Oudehorne, vindt dat de gemeente Ooststellingwerf de kunstwerken op haar grondgebied laat verpletteren.

Zes jaar geleden schreef hij, nota bene in opdracht van diezelfde gemeente, een boek over de creaties die de dorpen verrijken. Tussen de jaren vijftig en negentig kreeg elk dorp in Ooststellingwerf een eigen kunstwerk. Aanjaeger was toenmalig burgemeester Bontekoe. Zijn opvolger Oosterveld zette dit voort.

In 2006 werden overal bordjes bij geplaatst, met teksten van Berkenbosch. Sindsdien werd er vrijwel niks meer aan gedaan. „Niet alleen de kunstwerken gaan hard achteruit, ook de bordjes. Door het vocht zijn sommige zelfs onleesbaar geworden.“

Voor zowel de artistieke uitspattingen als de gevelstenen hoopt het duo op tijd redding te brengen. „Sommige kunstwerken zijn al compleet verroest, het is een wonder als die nog hersteld kunnen worden.“ En wat betreft de gevelstenen: „Het is wachten op geldschieters, want het is prijzig. Maar het is een stukje historie van de gemeente en wij hopen dat anderen dat ook zien.“

Frans Wuijts werkt aan het opknappen van gevelstenen met het wapen van Ooststellingwerf. Aan zijn eigen huis in Nijeberkoop prijkt er een. FOTO: JANKA POSTUMA

Dud brandweerkazerne (Haulerwijk) School Alle Wiltzesweg (Appelscha) Complex Boekhorst (Oosterwolde) Gymzaal (Donkerbroek) Oude school (Fochtelo) Nieuwe school (Langedijke)

HET WOORD 'GRIFFIOEN' ETYMOLOGISCH VERKLAARD

Waar komen de woorden 'griffioen' en 'grijpvogel' eigenlijk vandaan? Wat is de oorsprong ervan? Daartoe kunnen we te rade gaan bij de etymologie.

De etymologie is het deelgebied van de taalkunde dat de herkomst van woorden bestudeert. De etymologie van een woord is de historische verklaring voor de manier waarop de vorm van het woord tot stand is gekomen; daarom wordt het ook wel de woordherkomst (Duits: Wortherkunft) genoemd.

Het woord 'griffioen' bestaat in zekere zin uit twee gedeelten: 'grif' en het achtervoegsel 'ioen' of ouder 'grifioen' met achtervoegsel 'oen'. Het vermoeden bestaat dat dit achtervoegsel is afgeleid of geleend van oorspronkelijk Franse of Latijnse woorden als (in het Nederlands vertaald) 'legioen', 'pensioen', 'kampioen' en 'schorpioen'.

Blijft dus over het woorddeel 'grif' (in het Frans *griffon*). Dit gaat terug op het latijnse *gryps* of *gryp(h)is* (Grieks > *grúps*) = "grijp, griffioen, fabelachtige vogel". Men zoekt de oorsprong van de naam wel in het assyrisch *k'rub*: een beeld met leeuwenklauwen, stierenlichaam, vleugels en een mensenhoofd', zoals te zien aan de muren van Assyrische paleizen. Het woord *k'rub* heeft verwantschap met *cherub*, *cherubim* en *cherubijn*. Cherubijnen worden in de hiërarchieën van hogere engelwezens vaak in één adem genoemd met Serafijnen en Tronen.

De vogel 'grijp' is dus waarschijnlijk rechtstreeks ontleend aan Latijn *grȳp(h)us* 'griffioen' en gezien de grote klauwen van het fabeldier ongetwijfeld beïnvloed door het werkwoord → **grijpen**. Vogel Greif in het Duits.

OORSPRONG EN BETEKENIS VAN DE GRIJPVOGEL VOOR DE STELLINGWERVEN: vervolg van de speurtocht

Ik heb me afgevraagd wat het beeld van de grijpvogel of griffioen in wezen betekent en of dit beeld mensen in de huidige tijd (nog) iets heeft te zeggen. Voor veel mensen zijn de achtergronden onbekend. Men heeft er geen idee van. Ik check dit regelmatig. Velen weten ook niet dat de grijpvogel verschillende gebouwen in onze gemeente Ooststellingwerf siert en al helemaal niet dat de staat ervan in diverse gevallen zorgelijk is. De beide woorden 'griffioen' en 'grijpvogel' worden eerder gekoppeld aan de sportvereniging 'De Griffioen' en aan de streekkrant 'De Grijpvogel, de leukste krant van Ooststellingwerf. Van, door en voor Stellingwerfers'.

Het beeld van de grijpvogel kunnen we echter vaak tegenkomen, bijvoorbeeld als we post krijgen van de gemeente, de website van de gemeente bezoeken of de gemeentevlag zien wapperen. Het kan ons dan ook opvallen dat de wapens van de gemeenten Oost- en Weststellingwerf beide een grijpvogel dragen en dat deze enigszins verschillen. Op de website van de Stellingwarver Schrieversronte staat daarover: 'Ook nu (vroeger ook al) staat die van Oost-Stellingwerf naar het oosten, die van West-Stellingwerf naar het westen. De westelijke griffioen kijkt op het wapen en de vlag achterom. Hij staat als het ware in een christelijk kruis, wat de oude relatie met het bisdom Utrecht symboliseert. De oostelijke vlag vertoont geen kruis, maar alleen de fors afgebeelde griffioen. De Stellingwerfse kleuren zijn rood en wit, het zijn ook de Saksische kleuren'.

Voor velen is 'grijpvogel' of 'griffioen' slechts een naam zonder diepere betekenis. We leven in een tijd waarin het zogenaamde 'nominalisme' overheerst: dat is de wijze van denken die de termen waarmee de mens de werkelijkheid om zich heen benoemt, veelal niet als objectief bestaande 'entiteiten' (reële wezens of dingen) aanduidt, maar slechts als woorden en namen die wij eraan hebben gegeven.

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

Dat was in vroeger tijden wel anders. Toen beleefden de mensen wezens als de griffioen reëler, ofwel zoals werd verteld over en beschreven in volksverhalen en sagen, of nog vroeger als reëel bestaande wezens. Voordat het 'nominalisme' doorbrak, woedde er van de 11de tot de 14de eeuw een 'universaliënstrijd' onder filosofen omtrent het bestaan van de status van algemene begrippen (universalia). Hierbij kwamen vragen aan de orde als: 'Zijn het slechts namen die wij aan 'dingen' geven, of bestaan ze onafhankelijk van ons denken en zijn het, met andere woorden, reëel bestaande 'dingen'?'

Het ging bijvoorbeeld om het begrip paard (of 'paardheid') naast de verschijningsvorm van één specifiek paard, of om het begrip rood (of 'roodheid'), naast de verschijningsvorm van de kleur rood van een object.

Bij de griffioen ligt dit vraagstuk nog een graadje ingewikkelder. Is de griffioen slechts een fantasiewezen? Is de griffioen een afbeelding van een wezen dat wij in onze huidige tijd niet (meer) kunnen waarnemen en mensen in vroeger tijden (nog) wel?

Sagen, volksverhalen en andere vertellingen

In het boek 'De grijpvogel en andere sagen, vertellingen, volksverhalen, legenden, oude gebruiken en gebeurtenissen in en rond de Stellingwerven' van Han Wielick (Uitgever Stichting Internacom 1980) lezen wij het volgende:

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

'Boven Stellingwerf vliegt nog steeds de griffioen of grijpvogel, het beest dat in het wapen van Oost- en Weststellingwerf staat afgebeeld. Nee, hij vliegt niet iedere nacht over onze streken. Alleen op de eerste vrijdag van de maand en.....wanneer er iets bijzonders aan de hand is. Het is een bijzonder dier, deze grijpvogel. Het bovenlijf van een adelaar, het onderlijf van een leeuw. Heel vroeger had de griffioen het onderlijf van een stier, maar dat was voor de tijd dat hij naar de Stellingwerf kwam. Een bijzonder beest, deze grijpvogel, die veel eigenschappen in zich verenigt: scherpzinnigheid, heerschappij, overleg, voorzichtigheid en inzicht. Het verstand van een adelaar paart hij aan de kracht van een leeuw. Sterker dan menig ander en groter dier dat hij met gemak kan overwinnen. Slechts tegen de olifant en de leeuw moet de grijpvogel het afleggen Hij is prachtig van kleur. Op de rug gitzwarte veren. Zijn borst is rood. Hij heeft witte vleugels en glanzend blauwe halsveren. Zijn ogen zijn vurige kolen. De griffioen leeft onzichtbaar in de lindebomen. Hij is een kind van de Germaanse godin Frya. Niet voor niets leeft de grijpvogel in lindebomen met hun zachtgroene hartvormige bladeren. Want de lindeboom is vanouds de boom van liefde en recht. Daarom werd in deze streken in vroeger tijden onder of in de nabijheid van een linde recht gesproken en wellicht daarom plantte men vroeger altijd twee lindebomen voor de ramen van een boerderij'.....'De grijpvogel slaapt een maand in de lindeboom en verlaat deze iedere eerste vrijdag van de maand. Dan slaat hij zijn machtige vleugels uit en vliegt over heel Stellingwerf. Er ontgaat hem niets. Van noord naar zuid en van oost naar west spiedt hij met zijn scherpe ogen naar onrecht en onraad.

Vroeger was hij actiever. Bij iedere rechtszitting die hier werd gehouden – eeuwen geleden deed men dat in de buitenlucht en kwamen honderden nieuwsgierigen kijken – vloog hij boven de plaats waar recht werd gesproken en waarschijnlijk daarom heeft men in het wapen van Oost- en Weststellingwerf onder zijn lichaam het zegel van de wijze rechtspreker Salomo geplaatst: een dubbele zilveren driehoek (maakt een zeskantige ster) in een rode bol'.....

Zegel van Salomon

'Over zijn bescherming zijn veel verhalen in omloop. Zo zorgde de grijpvogel voor de storm, die een groot deel van deze streek onder water zette, waardoor de plunderende en moordende troepen van de bisschop van Keulen en Munster in 1673 zich moesten terugtrekken toen zij op het punt stonden deze mooie streek binnen te vallen. De grijpvogel zou ook een rol hebben gespeeld in 1309, toen Stellingwerfers het bisschoppelijk kasteel in Vollenhove verwoestten, omdat zij het niet eens waren met een aantal maatregelen van de bisschop'.....'Hoe het ook zij, de grijpvogel heeft als beschermvogel altijd Stellingwerf bewaakt en hij doet dat nog.

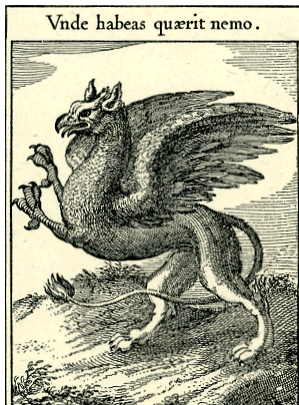
Veel Stellingwerfers hebben hem zien, maar vooral horen vliegen en heel wat bewoners uit deze streek zweren dat zij een grote donkere vogel hebben gezien een paar uur voor de verschrikkelijke storm van 1953 losbarstte. Honden blaften, katten krijsten en het vee werd onrustig op datzelfde moment en toen was er van storm nog geen sprake. Maar of het waar is.....'.

Een voorbeeld in vroege literatuur

Leefde de grijpvogel in de volksverhalen nog eeuwenlang voort, aan het einde van de Middeleeuwen, toen het natuurwetenschappelijke inzicht begon door te breken, werd de griffioen gezien als een 'metafoor', een soort zinnebeeld.

Zo beschrijft althans Roemer Pieterszoon Visscher (1547 –1620) dit wezen. Roemer Visscher was een Nederlands graankoopman, assuradeur en dichter. Hij was lid van de rederijkerskamer De Eglantier en beoefende met vrienden, rederijkers als Coornhert en Spiegel, de letteren. Hij schreef o.a. *Sinnepoppen* (1614). Daarin vinden wij de volgende beschrijving:

'Een Griffioen, voor met Arents vleughelen, klaeuwen en beck; ende achter met het lijf van een Leeuwe: 't welck in't wesen niet en is, noch oock in de wercken der natueren niet ghevonden en wordt: maer versiert tot een Metaphora, om daer mede te kennen te gheuen, dattet het VVapen is van alle Struyck-roovers, Zee-roovers, en Vrybuyters, die des Koopmans goederen, waghens en schepen met snelheyd achterhalen, ende in haer gheweldt sien te krijgen, ende met kracht den ghehaelden Roof verdedighen, zy hebben recht daer op of niet....'.

Middeleeuwen

Ook de beroemde dichter, schrijver, vertaler Jacob van Maerlant (ca. 1235 – ca. 1300) afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, heeft zijn licht over de griffioen laten schijnen en wel in zijn *Der naturen bloeme* (1270). Dit werk kan het best worden omschreven als een middeleeuwse natuurencyclopedie, de eerste in de volkstaal. Hieronder een citaat daaruit (met 'vertaling'):

De griffioen, zegt Jacob van Vitry,

dattet een vrent vogel si,
so groot datsi den man bestaen
ghewapint, ente doot slaen.
Hare clawen sijn so groot

dat merre ute drinket ter noot,

alse oft ute enen horne ware.
In Sicilia, horic des mare,
dat inden lande es van Endi,
lesemen dat sulc vogel si.

dat is een zonderlinge vogel,
zo groot dat ze mensen aanvallen,
die gewapend sijn, en ze doden.
Hun klauwen sijn zo groot

dat men er desnoods uit drinken kan,

als of het uit een hoorn was.
In Skythia, hoor ik berichten,
dat in het land van India ligt,
leest men dat zulke vogels bestaan.

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

In enen lande houden si daer
dar die toeganc es te swaer,
dart goud es ende diere steene.
Menschen comen es daer gheene
want t'erst dat si sien den man
bestasine ende doodene dan.
alse jofti ware ghemaket van Gode
der vretheit t'enen weder bode,
alset warheit wel mach wesen.

Dar wonet .i. volc, als wijt lesen,
met enen oghen, heten [Arimaspi](#),
jeghen die voghel vechten si
omme die [mirauden](#) die si wachten,
ende winnense hem af met crachten.
De mirauden hebsi vercoren
boven allen andren, als wijt horen.
Men vindt dit staende, wilment souken,
in de glose van Moises bouken:

Viervoetech so sijn die vogle,
ende hebben ghemaect hovet ende vlogle
na den aren, maer mere so vele
dattet gaet al uten spele.
Achter gheliken si den lioene.
Vogle van desen doene
segmen datter menech sij
bi den berghe van Hyperbori.
Dat pard hatensi, enten man.
Experimentator segt nochtan
dat hi [gagates](#), den steen,
in sinen nest hevet al in een.
Ende dat es wel te verstante

om eneghe bate t'ontfane.
Sone eist hem niet te rechte onsact
Got en hevet die stene ghemaect
ende hem ghegheven cracht mede
om des menschen salichede.

In een gebied bewaken ze daar
waar het moeilijk toegankelijk is
een plek waar goud is en edelstenen.
Mensen kunnen daar niet komen
want zodra zij iemand zien
overvallen ze hem en doden hem dan;
alsof ze door God gemaakt waren
om de hebzucht tegen te gaan,
en dat kan de waarheid ook wel zijn.

Daar woont een volk, naar we lezen,
met maar één oog, Arimaspen geheten,
met deze vogels vechten zij
om de smaragden die ze bewaken,
en ze veroveren die met geweld.
De smaragden hebben ze uitverkoren
boven alle andere, naar we horen.
Men vindt dit, als men 't wil zoeken,
in de kanttekeningen bij Mozes' boeken:

Viervoetig zijn deze vogels,
en hun kop en hun vleugels zijn
die van de arend, maar zo veel groter
dat het niet normaal meer is.
Van achter lijken ze op de leeuw.
Vogels zoals hier beschreven
komen naar men zegt veel voor
in de bergen van het hoge Noorden.
Ze haten het paard en de mens.
Experimentator zegt bovendien
dat hij gagates, de steen,
in zijn nest heeft liggen.
En het is natuurlijk wel zo

dat hij daar enig profijt van heeft.
Dus kan niet met recht ontkend worden
dat God die stenen heeft gemaakt
en ze ook hun werking gegeven
om heilzaam te zijn voor de mens.

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

Interessant is dat Jacob van Maerlant niet schrijft vanuit zijn eigen waarnemingen, maar steeds bronnen aanhaalt. Hij houdt zelf nog een slag om de arm. Misschien dat hij van bovengenoemde universaliënstrijd op de hoogte was en het vermeed een standpunt te kiezen.

Voorbeelden van verwijzing naar 'bronnen':

- 'zegt Jacob van Vitry' (Middelieeuws kardinaal ca. 1160/70 – 1240);
- 'In Skythia hoor ik berichten, dat in het land van India ligt, leest men dat zulke vogels bestaan';
- 'en dat kan de waarheid ook wel zijn';
- 'Daar woont een volk, naar we lezen';
- 'Men vindt dit, als men 't wil zoeken, in de kanttekeningen bij Mozes' boeken';
- 'Vogels zoals hier beschreven, komen naar men zegt veel voor in de bergen van het hoge Noorden';
- 'Experimentator zegt bovendien'.

Gaan we nog verder terug in de tijd, dan krijgt de grijpvogel een steeds 'mythischer', 'magischer', 'archaischer' karakter. Daarover wellicht een volgende keer meer.

Stichting 'De Grijpvogel'/Frans Wuijts/oktober 2012